

УДК 330.316.35

**Майстренко О.В.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту та бізнесу,
Мазоренко О.В.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту та бізнесу,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця**

СОЦІАЛЬНІ ПРОГРАМИ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

Постановка проблеми. Соціальна відповідальність підприємства передбачає наявність певних соціальних програм, які представляють собою сукупність науково обґрунтованих заходів по визначеному комплексу соціальних проблем, реалізація яких сприяє найбільш ефективному їх вирішенню. У центрі соціальних програм перебувають працівники, як основні об'єкти даних програм, а також члени їх сім'ї. Соціальні програми безпосередньо залежать від економічного стану підприємства: чим більш прибутковий бізнес, тим ширший спектр соціальних програм, тим доцільніший розгляд їх структури. Саме це обумовлює актуальність дослідженої проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В роботах таких вчених, як Ганеску М. С. [1], Котлер Ф. [2], МакГюре Дж. В. [6], Сези С. П. [8], Василика С. К. [9] та ін. вже запропоновані складові соціальних програм, але економічний розвиток вимагає запровадження сучасних практик взаємодії держави та бізнесу, бізнесу та суспільства, які б дозволили створити умови для подальшого стабільного розвитку підприємства, з урахуванням якомога більших інтересів.

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності та структури соціальної програми для підвищення її ефективності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- уточнити сутність поняття «соціальна програма»;
- узагальнити структуру соціальної програми на основі систематизації теоретичних поглядів щодо її типів, напрямків, інструментів та управління;
- виявити особливості аналізу та оцінки ефективності соціальних програм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений аналіз робіт вітчизняних та зарубіжних вчених показав, що існує декілька основних поглядів щодо тлумачення соціальних програм. Основні визначення соціальних програм наведені в табл.1.

Таблиця 1

Дефініції поняття «соціальна програма»

Визначення	Джерело
Добровільно здійснювана компанією діяльність з охорони природи, розвитку персоналу, створення сприятливих умов праці, підтримки місцевого співтовариства, благодійна діяльність і сумлінна ділова практика. При цьому головним критерієм є відповідність програм цілям і стратегії розвитку бізнесу.	[1]
Один із видів програм, які можна розглядати як різновид проектів.	[6]
Зміст і план діяльності з викладом основних цілей і завдань вирішення соціальних питань, які потребують вирішення засобами соціального управління.	[8]

Джерело : складено авторами

Узагальнюючи вищезазначені дефініції, можна визначити соціальну програму (СП) як сукупність соціальних заходів, які спрямовані на вирішення конкретної соціальної проблеми. Така програма визначає етапність здійснення задач, конкретні засоби і важелі їх реалізації, що веде до визначення соціальних результатів. Узагальнення поглядів авторів [1; 3] дозволили сформулювати схему соціальної програми (рис. 1).

Соціальні програми створюються та діють з метою закріплення цінних, висококваліфікованих фахівців, збільшення рівня їх матеріальної задоволеності, сприяють створенню додаткової мотивації кар'єрного росту в трудовій діяльності. Соціальні програми дозволяють підвищити добробут працівників. Загальна вартість (бюджет) таких соціальних програм визначається фінансовими можливостями підприємства.

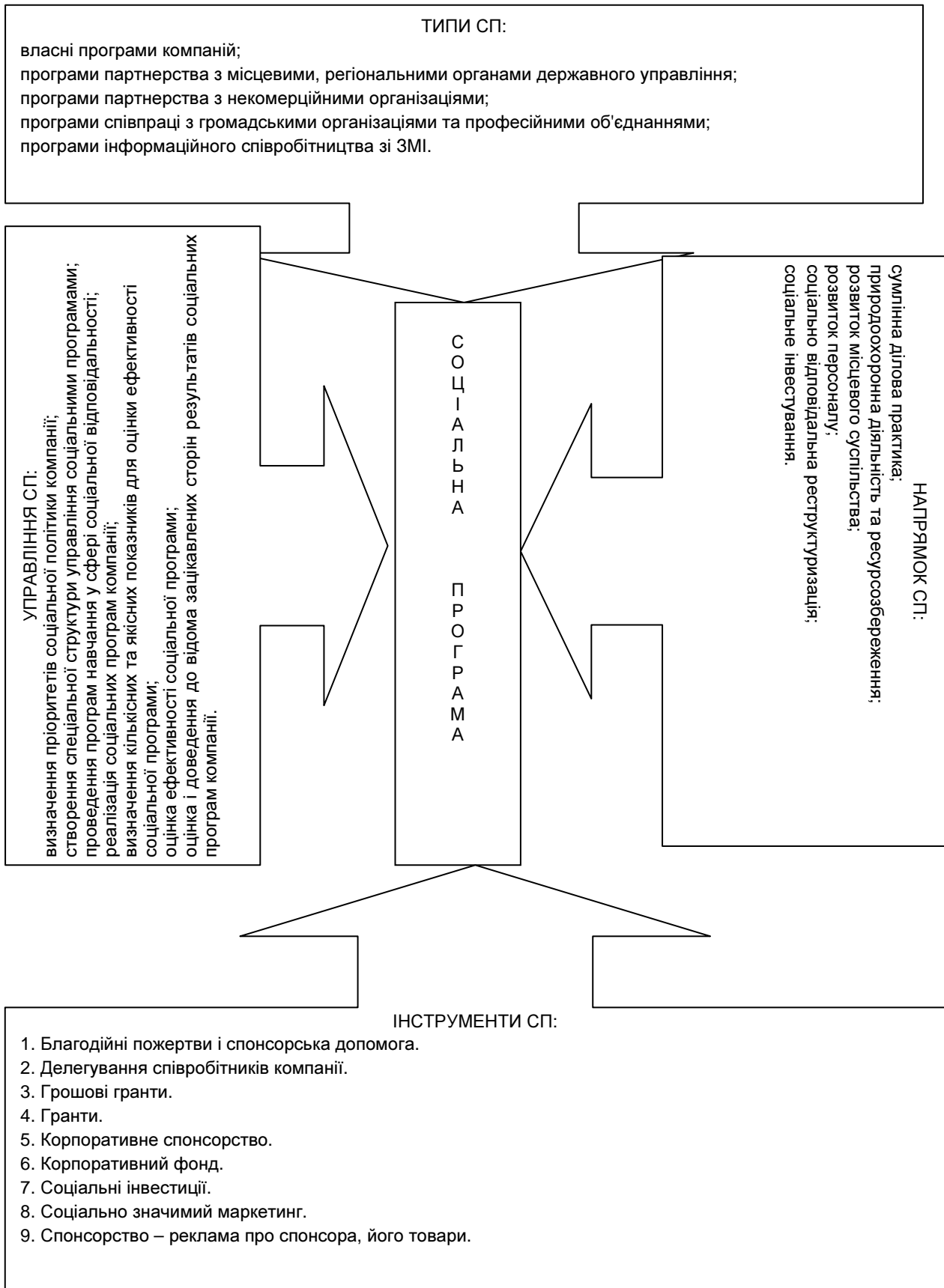

Рис. 1. Структура соціальної програми

Джерело :складено авторами

Важливе місце в управлінні соціальною програмою посідає оцінка ефективності соціальних програм, яка на сьогоднішній день не має універсальної методики. У роботах [1; 6; 9] показником ефективності вважається оцінка реалізації довгострокових програм, оскільки соціальна програма відбуватиметься в досить віддаленому для її розробників майбутньому, і в більшості випадків не ними, а іншими людьми. Ця обставина певною мірою послаблює відповідальність, а з іншого боку її посилює. Привабливі цілі стратегічного планування, гарні задумані технології все одно реалізуються конкретними людьми. Тому механізм управління довгостроковими програмами, що включає підбір, розстановку, управління наступністю кадрами – учасниками програм на різних часових етапах, має вирішальне значення. Розробка такого механізму залежить від вибору мети управління, її формування та обґрунтування. При цьому мета, як майбутній стан соціального об'єкта, може розглядатися з урахуванням його минулого стану, справжнього стану, тенденцій розвитку. Стратегічне планування при розробці соціальних програм повинно припускати соціальний прогрес, соціальне благополуччя, інтеграцію соціальних інтересів різних соціальних груп і прошарків населення та членів громадянського суспільства шляхом планомірного управління соціальними процесами та їх модернізації, що є також показниками оцінки ефективності соціальних програм, як зазначає [6].

В роботах [1; 2; 4; 5; 8] визначають ефективність соціальної програми. За виконаними заходами та іншими подіями, що реалізовані в межах програми, надаються заключні аналітичні та фінансові звіти із зазначенням кількісних та якісних показників.

В роботі [8] кількісні показники визначаються:

- кількістю підтриманих програм у сфері соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, молодіжних ініціатив, культури і т.д.;
- кількістю укладених договорів (на підставі фінансування за кошторисами);
- кількістю проведених заходів при виконанні програм (до заходів відносяться: конференції, семінари, тренінги, консультації тощо);
- кількістю учасників у реалізації заходів програми (кількість чоловіків і жінок, ветеранів праці);
- кількістю організацій і установ, які отримали підтримку ініціатив;
- кількістю організацій усіх форм власності, залучених до реалізації підтриманих програм.

В свою чергу, в тій же роботі [8] якісні показники визначаються:

- змістом вивчених і проаналізованих законів та інших нормативно-правових документів;
- змістом виданих брошур, бюлетенів, журналів, книг;
- змістом опублікованих статей, виступів у засобах масової інформації;
- профілем новостворених громадських об'єднань, некомерційних організацій;
- умовами створених нових робочих місць;
- різними навчальними заходами, в яких вивчають соціальну відповідальність;
- характером виконаних наукових досліджень з різними заходами програми.

Слід зазначити, що в даний час не існує єдиної системи чи методики оцінки ефективності та якості діяльності закладів соціального обслуговування або системи соціальних послуг. Усі існуючі оцінки не є комплексними, а охоплюють лише одну або декілька сторін діяльності досліджуваного об'єкта.

Так, кількісні показники охоплення населення соціальними послугами, доступності установ, набору їх функцій не дають уявлення про якісну сторону об'єкта; суб'єктивні оцінки клієнтами діяльності соціальних служб є досить важливими, але, як встановлено теорією менеджменту, в основному відображають їх емоції (скаржаться або захоплюються найчастіше ті, хто виявив деякі відхилення в кращу або гіршу сторону, або особи з особливим складом характеру). Нарешті, ступінь усвідомлення населенням потреби у соціальних послугах значно впливає на характер оцінки, що ставиться клієнтами. Тому, хоча постійне дослідження думки клієнтів є обов'язковою частиною діяльності соціальних служб, професіонали соціального управління повинні добре усвідомлювати відносність результатів, отриманих з використанням такого інструментарію. Серед методів оцінки слід окремо виділити соціальну експертизу.

Оцінка поточного стану соціального об'єкта, згідно з роботою [7], передбачає вирішення таких завдань:

- аналіз за допомогою обраних оціночних критеріїв сильних і слабких сторін діяльності, характеристика системи управління соціального об'єкта, його матеріальної бази, визначення ступеня укомплектованості організації або органу професійними кадрами, перспектив розширення і т. ін.;
- ранжування недоліків діяльності установи: недоліки, які можуть бути усунені всередині самої системи, силами співробітників даного об'єкта; недоліки, які не можуть бути усунені силами співробітників даного об'єкта;
- визначення місця соціального об'єкта в соціальній структурі підвідомчій території; моделювання його зв'язків з іншими об'єктами або системами соціальної сфери, залученими в процес перетворення.

Стадія оцінки поточного стану соціального об'єкта в процесі підготовки програми його трансформації є однією з ключових. Результат такої оцінки і сформульовані на її основі висновки складають підсумкову базову позицію для всієї подальшої процедури проектування. У зв'язку з цим висновки повинні бути надійними, об'єктивними і повними. Вони покликані мотивувати керівника до діяльності, створити у нього уявлення про реальну перспективу розвитку соціального об'єкта, продемонструвати, чого можна домогтися в конкретній ситуації, які проблеми неможливо вирішити без залучення інших ресурсів соціальної системи.

Великий ефект в економічному управлінні мають цільові програми. Вирішуючи переважно економічні завдання, цільові програми у зв'язку з цим вирішують найрізноманітніші соціальні проблеми. Соціальні заходи будь-якої цільової програми спрямовані на вдосконалення умов життя людей, вони покликані попереджати або знижувати соціальну напруженість, запобігати соціальним конфліктам [2].

Практично оцінка ефективності соціальних програм ведеться за двома взаємозалежними напрямками: оцінка економічної ефективності та аналіз соціальної результативності програм. Економічну ефективність визначити простіше, для цього в економічній науці існує чимало методик, що дозволяють з необхідною повнотою проаналізувати економічну ефективність окремих заходів або програм в цілому. Що ж стосується соціальної результативності програм, то поки ще формуються та розробляються підходи до її визначення.

Висновки з проведеного дослідження. Як показав досвід розробки та реалізації програм, необхідність у них виникає тоді, коли з'являється досить велика кількість економічних і соціальних проблем, які не можуть бути вирішені в результаті стихійної взаємодії окремих виробників. Саме така ситуація склалася в сьогоденні умовах.

Бібліографічний список

1. Ganescu M.C. Assessing Corporate Social Performance from a Contingency Theory Perspective / M.C. Ganescu // *Procedia Economics and Finance : International Conference Emerging Markets Queries in Finance and Business*, Petru Maior University of Tîrgu-Mures, (ROMANIA, October 24th – 27th, 2012). – 2012. – Volume 3. – pp. 999-1004.
2. Government as Partner. CSR Policy in Europe. – Gutersloh : Bertelsmann Stiftung, 2006. – p. 4.
3. Майстренко О.В. Аналіз оцінки ефективності корпоративної соціальної відповідальності / О.В. Майстренко // Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Харків, 26-27 березня 2015 року). – Дніпропетровськ : Середняк Т.К., 2015. – С. 94-95.
4. Maistrenko O. Definition of corporate social responsibility / O. Maistrenko // *Materials of All-Ukrainian scientific and practical conference of young scientists and students "Development of Ukraine by eyes of youth: social, economic and legal aspects"* on April 18, 2013. – pp. 24-26.
5. Mazorenko O.V. Features of American and Japanese human resource management approaches / O.V. Mazorenko // Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Харків, 26-27 березня 2015 року). – Дніпропетровськ : Середняк Т.К., 2015. – С. 39-41.
6. McGuire J.W. Business and Society / J.W. McGuire. – New York : McGraw-Hill, 1993. – 312 p.
7. Responding to the Leadership Challenge: Findings of a CEO Survey on Global Corporate Citizenship. – Geneva, 2003. – 32 p.
8. Sethi S.P. Dimensions of corporate social performance: An analytical framework / S.P. Sethi. – California : Management Review, 1975. – pp. 571-610.
9. Vasilik S. Relations with the personnel as priority sphere of social responsibility / S. Vasilik, O. Maistrenko // *Modern problems of the economy development in the context of the world transformational changes : Monograph*. – Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2013. – pp. 49-61.

References

1. Ganescu, M.C. (2012), "Assessing Corporate Social Performance from a Contingency Theory Perspective", *Procedia Economics and Finance : [International Conference Emerging Markets Queries in Finance and Business, Petru Maior University of Tîrgu-Mures], (ROMANIA, 24–27 October 2012), Vol. 3, pp. 999-1004.*
2. Government as Partner. CSR Policy in Europe (2006), Bertelsmann Stiftung, Gutersloh, pp. 4.
3. Maistrenko, O.V. (2015), "Analysis of an assessment of social responsibility efficiency", *Suchasny problemy upravlinnia pidpryemstvamy: teoriia ta praktyka: [Modern problems of business management: theory and practice], Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, [Proceedings of the International Scientific Conference], (Kharkiv, 26-27 March 2015), Seredniak T.K., Dnipropetrovsk, Ukraine, pp. 94-95.*

4. Maistrenko, O. (2013), "Definition of corporate social responsibility", Development of Ukraine by eyes of youth: social, economic and legal aspects : [Materials of All-Ukrainian scientific and practical conference of young scientists and students], (18 April 2013), pp. 24-26.

5. Mazorenko, O.V. (2015), "Features of American and Japanese human resource management approaches", *Suchasni problemy upravlinnia pidpriemstvamy: teoriia ta praktyka*: [Modern problems of business management: theory and practice], *Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, [Proceedings of the International Scientific Conference], (Kharkiv, 26-27 March 2015), Seredniak T.K., Dnipropetrovsk, Ukraine, pp. 39-41.

6. McGuire, J.W. (1993) "Business and Society", McGraw-Hill, New York, USA, 312 p.

7. Responding to the Leadership Challenge: Findings of a CEO Survey on Global Corporate Citizenship (2003), Geneva, 32 p.

8. Sethi, S.P. (1975), "Dimensions of corporate social performance: An analytical framework", *Management Review*, California, USA, pp. 571-610.

9. Vasilik, S. and Maistrenko, O. (2013), "Relations with the personnel as priority sphere of social responsibility", *Modern problems of the economy development in the context of the world transformational changes*, monograph, The Academy of Management and Administration in Opole, Opole, pp. 49-61.

Майстренко О.В., Мазоренко О.В. СОЦІАЛЬНІ ПРОГРАМИ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

Мета – теоретичне обґрунтування сутності та структури соціальної програми для підвищення її ефективності.

Методика дослідження. Методика дослідження ґрунтувалась на загальноприйнятих методах наукових досліджень: монографічному – при обґрунтуванні теоретичних положень предмету дослідження; теоретичного узагальнення та морфологічного аналізу – для удосконалення дефініції «соціальна програма» та розробки структури соціальної програми; табличному і графічному методах – для унаочнення результатів дослідження; аналізу, порівняння, конкретизації та абстрагування – при дослідженні особливостей аналізу та оцінки ефективності соціальних програм.

Результати дослідження. Встановлено, що соціальна програма – сукупність соціальних заходів, які спрямовані на вирішення конкретної соціальної проблеми. Визначено, що зазначена програма має етапність здійснення завдань, конкретні засоби і важелі їх реалізації, які забезпечують отримання соціальних результатів. Показано, що соціальні програми здатні визначити оптимальне співвідношення стратегічних і тактичних завдань, поступальність їх руху.

Наукова новизна. Удосконалено дефініцію поняття «соціальна програма». Дістало подальшого розвитку структура соціальних програм, яка, на відміну від існуючих, є сукупністю типів, напрямків, управління та інструментів, які дають змогу більш досконаліше вивчати питання стосовно соціальних ініціатив підприємства.

Практична значущість. Результати дослідження поняття та узагальнення структури соціальних програм підприємства можуть бути корисними для підприємств при роботі зі стейкхолдерами, завдяки чому відбудеться ефективний та комплексний процес покращення результатів діяльності підприємства в будь-якій галузі.

Ключові слова: соціальна програма, ефективність, соціальна ефективність програм, інструменти соціальної програми, соціальна результативність програм.

Maistrenko O.V., Mazorenko O.V. SOCIAL PROGRAMS: CONCEPT AND STRUCTURE

Purpose – theoretical justification of the essence and structure of social program aimed to increase its effectiveness.

Methodology of research. Research methodology was based on generally accepted methods of scientific research: the monographic – for substantiation of theoretical positions of research subject; the theoretical generalization and morphological analysis – to improve the definition of "social program" and development the social programs structure; the tabular and graphical methods – to illustrate the research results; analysis, comparison, concretization and abstraction – to study features of analysis and estimation of social programs efficiency.

Findings. As a result of analysis it was concluded that social program is a set of social measures aimed to solve particular social problem. Such program defines stages of the tasks realization, specific means and instruments for their implementation, leading to the determination of social outcomes. It was demonstrated that social programs are able to determine the optimal ratio of strategic and tactical tasks, and their movement as progressive.

Originality. The definition of "social program" is improved. The social programs structure, which, unlike existing, is a set of types, directions, tools and management, which allow a more perfectly study the issue of an enterprise's social initiatives, is got further development.

Practical value. The results of definition research and enterprise's social program structure generalization can be useful for enterprises when dealing with stakeholders, due to which the effective and comprehensive process of improving the performance of the enterprise in any industry will take place.

Keywords: social program, effectiveness, social efficiency of programs, social programs tools, programs' social impact.

Майстренко О.В., Мазоренко О.В. СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОГРАММЫ: ПОНЯТИЕ И СТРУКТУРА

Цель – теоретическое обоснование сущности и структуры социальной программы для повышения ее эффективности.

Методика исследования. Методика исследования основывалась на общепринятых методах научных исследований: монографическом – при обосновании теоретических положений предмета исследования; теоретического обобщения и морфологического анализа – для усовершенствования дефиниции «социальная

программа» и разработки структуры социальной программы; табличном и графическом методах – для иллюстрации результатов исследования; анализа, сравнения, конкретизации и абстрагирования – при исследовании особенностей анализа и оценки эффективности социальных программ.

Результаты исследования. Установлено, что социальная программа - совокупность социальных мероприятий, направленных на решение конкретной социальной проблемы. Определено, что указанная программа имеет этапность осуществления задач, конкретные средства и рычаги их реализации, которые обеспечивают получение социальных результатов. Показано, что социальные программы способны определить оптимальное соотношение стратегических и тактических задач, поступательность их движения.

Научная новизна. Усовершенствовано дефиницию понятия «социальная программа». Получила дальнейшее развитие структура социальной программы, которая, в отличие от существующих, представляет совокупность типов, направлений, управления и инструментов, которые позволяют более совершенно изучать вопросы, касающиеся социальных инициатив предприятия.

Практическая значимость. Результаты исследования понятия и обобщение структуры социальных программ предприятия могут быть полезными для предприятий при работе со стейкхолдерами, благодаря чему возможен эффективный и комплексный процесс улучшения результатов деятельности предприятия в любой отрасли.

Ключевые слова: социальная программа, эффективность, социальная эффективность программ, инструменты социальной программы, социальная результативность программ.

УДК 330.101:620.91-027.236

**Климчук М.М.,
к.е.н., доцент кафедри організації
та управління будівництвом,
Київський національний університет
будівництва і архітектури**

ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНТИНУУМУ ПОГЛЯДІВ НА ДЕФІНІЦІЮ «ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ»: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

Постановка проблеми. Енергозбереження є домінантним вектором розвитку засад «зеленої» економіки, її сталості. Розробка та імплементація системних заходів політики енергозбереження надасть можливість підвищити конкурентоспроможність реального сектору економіки, забезпечить енергоефективність, енергонезалежність та безпеку країни. Вирішення поставленої проблематики доцільно розпочати з вивчення наукових доробок провідних учених, що обумовлено певним парадоксом. Дефініція «енергозбереження» застосовується на теоретичному просторі й належать до актуалітетів постіндустріального розвитку суспільства, проте категоріально-поняттєве навантаження і функціональні можливості потребують подальшого удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому дискурсі смислові обсяги дефініції «енергозбереження» визначені недостатньо точно, але значні інтенції у цьому векторі дослідження вже існують, серед них праці низки провідних учених: Т. Л. Алибаєва, А. А. Андріжневського, В. І. Володіна, Д. Є. Давидянца, В. Є. Жидкова, Л. В. Зубової та інших. Подальшого дослідження потребує проблематика формування підходів до визначення категорії «енергозбереження» на засадах системності.

Постановка завдання. Мета статті полягає у розробленні науково-методичних положень гносеологічного аналізу категоріально-поняттєвого апарату у сфері енергозбереження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із Законом України [9] енергозбереження визначається як діяльність (організаційна, наукова, практична, інформаційна), що спрямована на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії та природних енергетичних ресурсів у національному господарстві й реалізується із використанням технічних, економічних та правових методів.

У контексті комплексного вивчення континууму поглядів щодо визначення квінтесенції поняття «енергозбереження» за основу використаємо семантичний аналіз. Виокремлюємо базові характеристики поняття енергозбереження:

1. Система правових, організаційних, наукових, виробничих, технічних і економічних заходів;
2. Процес зниження кінцевого споживання енергетичних ресурсів;
3. Стан системи, за якого виконання її функцій відбувається з мінімальними витратами енергії;
4. Заходи щодо підвищення ефективності використання енергоресурсів через впровадження відновлювальних джерел енергії;